

Adder



IVN-afdeling
Westerveld

Verschijnt tweemaal per jaar

Zomer 2020 , jaargang 28, nr 1

IVN-Westerveld

Bestuursleden

Guido Nijland	voorzitter
Roel Pepping	secretaris
Ria Duiven	penningmeester

Secretariaatsadres:	IVN – afd. Westerveld p/a Guido Nijland Tolweg 8 7991 TC Geeuwenbrug
<i>postadres:</i>	
<i>telefoon:</i>	0521 345635
<i>e-mail:</i>	info@ivn-westerveld.nl
<i>Internet:</i>	www.ivn-westerveld.nl

Redactie:

Janke Santing, Sanne van Gernerden, Nelleke Jintes,
Adri van der Weyde, Jan Nijman

*Bronvermelding foto's: Albert Henckel, Nelleke Jintes,
Albert Raven, Jan Mansier, Edo van Uchelen, Philip Un-
ger, Wilma Thalen, Erna Hulshof, Margriet Groothuis,
Ria Duiven, Jan Nijman, pixabay.com, Wikimedia*

Mailen met de redactie: redactie@ivn-westerveld.nl

In deze Adder:

Van het bestuur	4
Impressie 'Gidsen voor gidsen' 1 februari 2020	5
Bevers in Maastricht	6
Het vertrouwde geluid van de koekoek	7
Dambordschakering op kievitsbloem	7
Kanttekeningen bij muskusrattenbestrijding	8
Appelvink	9
Weidevogelkoor	9
Het eerste ontdekte virus was een plantenvirus	10
De Prunus	11
Uitzwermende honingbijen	12
De Koekoek	12
Bloemenweelde	13
Een oude tak van de Ruiner Aa	14
Boerveense plassen	14
Bouwactiviteiten van de rode bosmier	15
Lheebroekerzand	15
Oranjetipjes	16
De vogel 'tui' op het Zuidereiland	17
Achter 't Zaand	17
Resultaten lezersenquête	18
Aan de voet van de Veluwe	19

IVN-Westerveld Adder

Voorwoord

Voor jullie ligt een Adder die dit keer vooral gevuld is door bijdragen van verschillende leden zelf. Toen we begin maart als redactie via Skype vergaderden, met Sanne van Gernerden als nieuw redactielid, besloten we van de nood een deugd te maken. Als we zelf niet op pad kunnen om mensen te interviewen of informatie op te halen, dan moeten de lezers ons maar voden. De verschillende bijdragen hebben ons verrast. Wat ons betreft vullen we de Adder vaker met bijdragen van de leden zelf.

Tijdens die vergadering besloten we ook een enquête uit te zetten over de Adder. Wordt die Adder door jullie gelezen? Hoe wordt de Adder gewaardeerd? En wat kan beter? 42 personen vulden die enquête in. Uit de resultaten maken we op dat de Adder gewaardeerd wordt, maar sommige dingen kunnen ook beter. Lees meer op pagina 18.

Maar er zijn meer leeswaardige bijdragen in deze editie. Ik wens jullie veel leesplezier

Jan Nijman

Van het bestuur

Het was opeens stil , geen activiteiten meer. Nu komt langzaam een en ander weer op gang.

Om het jaar toch af te sluiten organiseren we de seizoensafsluiting op 27 juni bij de schaapskooi aan de Huenderweg tussen Doldersum en Wateren. Kunnen we vooruitkijken en eerst een uurtje wandelen en dan gezellig (op gepaste afstand) bijpraten.

Wat is er verder gebeurd? Na vier bijeenkomsten is de cursus gidsen voor gidsen gepauzeerd. Deze gaan we volgend voorjaar afmaken. Ook ons Weekend ook Texel proberen we nu volgend jaar te organiseren. De ledenvergadering komt in oktober.

We gaan eind augustus weer een vleermuisexcursie houden en ook de paddenstoelenexcursie in de herfst moet weer kunnen. Je ziet er zit weer beweging in.

En Gidsen voor Gidsen dan? Ook dat gaat weer van start. Meld maar als je een goed excursie idee hebt.

Jullie zien dat we vol plannen zitten maar meer goede ideeën zijn altijd welkom net als versterking voor ons bestuur.

Guido Nijland, voorzitter



Volgend jaar naar Texel?

Foto Evgeni Tcherkasski via Pixabay

Door Nelleke Jintes en Roel Pepping

Om half tien verzamelen zich 15 mensen aan de Spierigerweg om met Guido nog wat ervaring op te doen voor het gidsen van een groep. Het is fris, maar niet koud, zoals wel vaak deze winter. De zon breekt nog door en geeft alles een vriendelijke kleur.

We vertrekken noordwaarts en komen bij een plas die nauwelijks beweegt en waar we alleen twee kuifeenden zien. 's Zomers zijn er dodaars, de kleinste futensoort. Er ligt een boom om, maar er zijn geen beversporen. We zien en horen geen andere dieren, hoewel die er volgens Guido wel zijn, ondanks de hoge zuurgraad van de plas. Aan een natte oever zien we rood veenpluis, de plantjes die in de zomer aan een wattig pluusje in top te herkennen zijn. Ander herkenningspunt van veenpluis is de driehoekige bovenkant van de (in de zomer groene) bladeren.

Er staat haarmos dat omhoog gegroeid is tot vijf centimeter, en pluizig mos en veenmossen. Op een tak zien we een heel mooie oranje trilzwam. Overal op takken korstmos, dat ontstaat uit een symbiose tussen schimmel en alg. Aan de randen van de plas zien we dat sommige struiken en boompjes niet weggehaald zijn door de vrijwilligers: de dennetjes staan in het water en groeien daardoor zo langzaam dat weghalen nog lang niet nodig is. Ook de vuilboom of sporkenhout mag blijven staan omdat vlinders, met name de citroenvlinder, dit als waardplant heeft en er veel eitjes op zitten.

De naam sporkenhout komt van sprokkelen. Je krijgt daarbij erg vuile handen van de bast (vuilboom) en, volgens de anekdote, zo erg dat men met de handen in het haar zit, en dat blijkt dan een goed middel tegen haarluis.

Tussen de dennen staan een aantal Douglas-sparren, herkenbaar aan de zachte naar sinaasappel geurende naaldjes, de rechte stam, en bij oudere bomen de schors die in verticale stukken splijt.

In vroegere tijd is het terrein hier veel meer open geweest met onbegaanbaar veenmoeras. Op de plek die we zien heeft een weg heeft gelopen op een rug van stevige grond, zodat men er veilig over kan. Lang is dit niet zichtbaar geweest omdat er omstreeks 1930 veel bos is aangeplant. Maar hier is later weer een corridor gerealiseerd, een open stuk waar dieren zoals vlinders goed kunnen leven. We zien hier twee 'poorten', met rijsporen, waar de oude weg door het veen loopt.

Aan de rand van een veentje zit in een pol gras een nestje van de wespspin ofwel tijgerspin. De eitjes erin worden eerst verdedigd door de moederspin en na haar dood blijven de kleine spinnetjes leven in het bolletje tot het warm genoeg is eruit te komen.



We lopen van de eerste veenplas naar een ander ven en in totaal zien we er vier. Verschillend van vorm, soms bijna helemaal dicht gegroeid en op verschillende hoogtes liggend. Bij het Kiploo ven zien we een hoeveelheid riet aan de noordoostkant: dit is een voedselrijk ven, doordat daar jaarlijks schapen in zijn gewassen voor het scheren.

Het Drosera-veentje (Drosera = zonnedaauw) heeft een rijk biotoop. Een bepaald stukje ervan wordt iedere vijf jaar nauwkeurig onderzocht om veranderingen waar te nemen. Bij dit veentje groeit een mooi gevormde jeneverbes op een zandig stukje en er staat lavendelheide.

Verder in het terrein zien we dopheide op voedselarme nattere grond, en op drogere delen struikheide. Door verrijking van de grond staan hele stukken vol met het pijpenstrootje, maar de begrazing voorkomt dat op de andere plaatsen. Op meer beschaduwde plekken zien we kraaiheide, met nu al kleine bloemetjes; later komen er eetbare bessen aan, die ook te gebruiken zijn voor het maken van wijn.

De omgeving heeft behalve veentjes en vennen ook veel zandduinen met bomen en ook met heide. We zien jeneverbesstruiken die deels uit elkaar gevallen zijn. Er zitten jeneverbessen aan in verschillende jaargangen: ze worden in drie jaar rijp. Eerst zijn ze groen en als ze rijp zijn hebben ze een zwartblauwe kleur. Dan zijn ze klaar om te gebruiken bij het maken van zuurkool of jenever.

De jeneverbesstruik heeft licht nodig en de bessen ontkiemen alleen als er een stukje open zand is. Vijftien jaar geleden ontdekt men dat er nauwelijks jonge planten zijn en ontstaat bezorgdheid over het voortbestaan van de soort. Om daar wat aan te gaan doen is het jeneverbesgilde opgericht onder het motto 'Op de bres voor de jeneverbes'.

Oorzaken liggen in de verrijking van de grond door stikstofneerslag, dat een dichte begroeiing tot gevolg heeft. Onder andere ontstaat tankmos, een harde, ondoordringbare, dichte laag mos, waardoor er weinig open zand is voor ontkieming van de jeneverbes. Daarnaast is er ook sprake van vraat door schapen: deze lusten graag de jonge aanwas gedurende de eerste vier jaren. Daarna zijn de struikjes te stekelig om nog op te eten.

Op de plaats waar we kijken, hebben de schapen een periode van minstens vier jaren het gebied niet betreden. Dat komt omdat de kudde door ziekte veel kleiner is geworden en de schapen niet zo ver meer hoefden te lopen voor voldoende eten. Zo kregen in die jaren de jonge jeneverbessen alle kans op te groeien. Dat is ook te zien omdat de jonge struiken allemaal ongeveer uit dezelfde periode stammen.

Sinds vijf jaar gaat het in het algemeen weer beter



met de jeneverbes.

Tenslotte zien we nog iets wat op het moment nog niet zo op valt, maar binnenkort mooie witte bloesem heeft: de krentenstruiken.

Bevers in Maastricht

Nederland is een land waar je nog steeds heel bijzondere dingen kunt zien als je er maar oog voor hebt. Mijn treinabonnement heb ik meermalen gebruikt om in het Limburgse land rond te kijken.

Op een dag ben ik vanuit station Maastricht naar de Sint Pietersberg gelopen. Helaas heb ik de oehoe daar niet gezien, maar de grote verscheidenheid aan planten, die je bij ons niet of veel minder ziet, is en blijft zeer de moeite waard.

Afdalend vanaf de groten-deels afgegraven Sint Pietersberg—eigenlijk maar een heuvel—kwam ik bij kasteel Kanne, waar het riviertje de Jeker langs stroomt.

Langs de Jeker ben ik weer terug gewandeld richting Maastricht. In de stadswijk Biesdal – Jekerwijk hebben ze een soort natuurlijk stadspark aangelegd. In natte tijden mag de Jeker hier buiten zijn oever treden.

Tot mijn grote verbazing blijken in dit park, direct grenzend aan de bebouwing, bevers actief te zijn.



Hun aanwezigheid blijkt uit bijgaande foto. En dat ze zich niet beperken tot kleine boompjes, dat mag duidelijk zijn. Je zult als particulier ook maar zo'n knager op bezoek krijgen in je siertuin !

Jan Mansier

Het vertrouwde geluid van de koekoek

Terugkijkend naar hoe het Corona virus zich in rap tempo van China via Italië naar Nederland verplaatste werd al snel duidelijk dat dit geen 'griepje' was. Ondanks de indrukwekkende beelden uit Italië onderschatten we in Nederland toen nog steeds de impact die het virus zou hebben op onze gezondheidszorg. In het Noorden hadden we relatief geluk dat de besmettingen behalve een haard in Coevorden zich niet verder verspreidde.

Als gezondheidszorgmedewerker vond ik het een spannende tijd. Het ziekenhuis werd een crisisorganisatie. Ik was vaak betrokken geweest bij oefeningen rond crisis maar dit was heel echt. Ik ervoer de werkelijkheid van het werk en thuis als twee naast elkaar bestaande werelden. Dit voelde heel bijzonder. En dan nog je verhouden tot al het nieuws en informatie dat dagelijks binnenkwam. De spanning of het virus toch het Noorden in zijn greep ging krijgen.

Ik beleefde het buiten wonen als een godsgeschenk waar ik gewoon even 'uit' kon gaan. En kon genieten van de natuur die onverstoorbaar doorging. De tuin bijwerken, genieten van natuur die alles wat lente is liet zien of gewoon een kopje koffie buiten in de zon. Vlinders die zich opwarmden en rondfladderden, bijen en hommels die rondvlogen en druk waren, vogels die bezit namen van nest-



kastjes.

Blijheid en opgetogenheid toen we een bijenkastje gekocht hadden waar daadwerkelijk metselbijen in gingen zitten en we hun noeste arbeid konden bespieden. Evenals de zaden in de groentetuin die ontkiemden, het proeven van de eerste rabarber, de geur van het vers gemaaid gras en het vertrouwde geluid van de koekoek te horen.

Janke Santing

Dambordschakering op kievitsbloem



Waar vind je nog zo iets lieflijks ? Prachtig toch die kievitsbloemen. Als ik in oude boeken lees dat men in grote getale naar de uiterwaarden van de IJssel bij Zalk ging om kievitsbloemen te gaan bekijken, die daar toen bij duizenden groeiden, dan is er toch veel verloren gegaan.

Ja, ze zijn er nog wel de kievitsbloemen, maar in onze omgeving moet je er goed naar zoeken om er een te vinden.

Van dichtbij valt de dambordschakering pas op, zo fijntjes. En passant is er ook nog een beestje op de foto gekomen. Niet helemaal duidelijk te ontwaren, maar het lijkt mij een spinnetje.

Jan Mansier

Kanttekeningen bij muskusrattenbestrijding

In het laatste nummer van 'de Adder' was een interview geplaatst met een muskusrattenbestrijder. Ik heb het artikel gelezen en wil er graag, vanuit het perspectief van de dieren, wat kanttekeningen bij plaatsen.

De huidige bestrijdingsmethode leidt tot ernstig dierenleed. Er wordt gebruik gemaakt van onderwaterkooien en klemmen waardoor muskusratten een akelige verdrinkingsdood sterven, met een doodstrijd die meer dan 6 minuten (!) duurt. Niet alleen de muskusrat is hier het slachtoffer van: in 2018 (jaarverslag muskusrattenbestrijding Unie van Waterschappen) zijn er 8.927 bijvangsten, een stijging van 14 % ten opzichte van 2016. Het werkelijke aantal ligt zeker hoger, want alleen dode dieren worden geteld. Dieren die (ernstig) gewond worden losgelaten en later alsnog overlijden tellen niet mee. Er is overigens geen controle of vangers wel alle bijvangsten melden.

Onder de zoogdieren zijn de meeste bijvangsten bruine ratten en woelratten, maar er zijn in 2018 ook 99 bunzings en 10 hermelijnen gevangen. Bunzingen en hermelijnen zijn allang niet meer algemeen in ons land, maar belangrijk als natuurlijke vijanden van muskusratten. De muskusrattenbestrijding is ook indirect schadelijk omdat ze van hun prooidieren (bruine ratten en woelratten) worden beroofd. Overigens zijn er behalve zoogdieren ook veel vogels onder de bijvangsten, waaronder 331 aalscholvers.

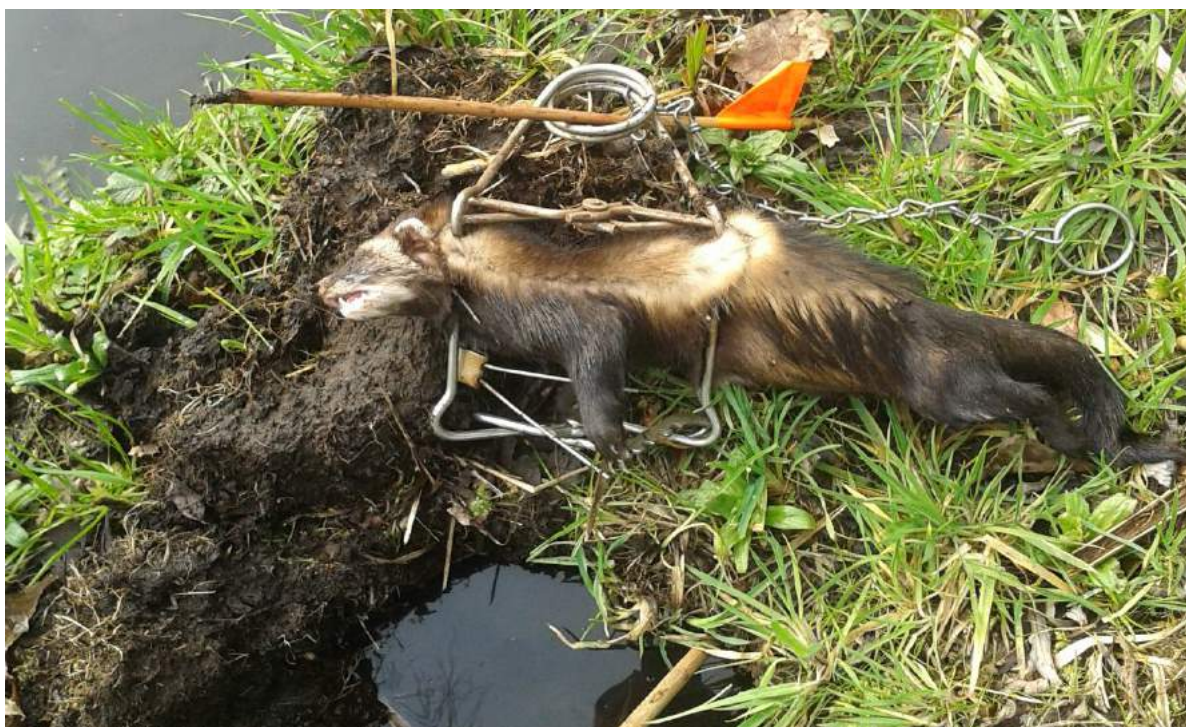
Dierenbescherming, Partij voor de Dieren en de Faunabescherming pleiten al jaren voor het afschaffen van de wrede en inefficiënte muskusrattenvangst, omdat

er geschikte alternatieven voorhanden zijn. De bestrijding kost ongeveer 33 miljoen per jaar. Die middelen kunnen beter worden besteed aan een structurele, gebiedsgerichte aanpak. Uit onderzoek komt naar voren komt dat een andere inrichting van waterkeringen doeltreffend werkt. Zo worden in sommige gebieden de dijken bedekt met een soort gaasdoek of met een laag 'ondoordringbare' stenen. Deze structurele oplossing voorkomt niet alleen het graven van muskusratten, maar ook van bevers, vossen, konijnen en beverratten. Allemaal dieren die gedood of verplaatst worden omdat ze graafactiviteiten ontplooiën in waterkeringen.

Muskusrattenvangers mogen ook in natuurgebieden zonder toestemming van de eigenaar vallen en klemmen plaatsen, dat is bij wet zo geregeld. Dus zelfs in natuurgebieden zijn dieren niet veilig. In natuurgebieden kan de muskusrat geen kwaad. Dijken bezwijken doorgaans niet door muskusratten. Waar er wel risico's zijn kunnen die in regulier schadeherstel worden meegenomen. Er zijn immers meer gravende dieren, zoals bevers, vossen en honden. Waar echt veiligheidsrisico's zijn door gravende dieren kunnen preventieve maatregelen worden genomen. Die hoeven als langjarige investering niet duurder te zijn dan de bestrijding nu kost. Boeren kunnen ook preventieve maatregelen nemen door bijvoorbeeld niet tot aan de slootkant hun land te gebruiken, maar bijvoorbeeld een natuurvriendelijke oever of spuitvrije zone aan te houden.

Edo van Uchelen info@wildernistrek.nl

Bunzin in muskusrattenklem



Appelvink

Mijn vriendin meldt dat ze een onbekende vogel in de tuin heeft gezien. Haar vogelkennis is met sprongen gestegen sinds wij in Diever wonen, dus ik ben benieuwd. De omschrijving (groot, dik, beige) zet mij niet op een spoor en de vogel zelf is natuurlijk gevlogen, dus dat helpt ook al niet.

's Middags duikt de vogel opnieuw op en dan zijn ze met z'n tweeën: man en vrouw. Ik heb ze nog nooit eerder gezien, maar ik weet wel meteen wat het zijn: appelvinken. De camera ligt natuurlijk niet onder handbereik en als ik weer met camera binnenstorm, zijn ze weg. Even later zie ik ze in de border scharrelen en dan vliegt het mannetje op de pinda's af en begint met die enorme snavel pinda's naar binnen te werken, af en toe met een fel boos oog naar mij kijkend. Nu lukt het wel om foto's te maken.

Ik vraag mij dan af waar dit soort vogels gewoonlijk verblijven dat ze zo zelden zichtbaar zijn. Dit zegt de Vogelbescherming erover: "met zijn bovengemiddelde formaat en sterke snavel, is de appelvink de krachtpatser onder de vinken. Uit onderzoek is gebleken dat hij met zijn snavel een drukkracht van 50 kilogram kan uitoefenen. Een kerspit is daarmee moeiteloos gekraakt. De soort is schuw



en waakzaam, en brengt het grootste deel van de tijd hoog in grote bomen door. Zijn verborgen gedrag en onopvallende geluid maken de appelvink al met al vrij moeilijk waarneembaar". Er komt iets bij mij boven dat ik beken en herken: trots.

Philip Unger

Weidevogelkoor

Onlangs hoorde ik op de zondagmorgen met Vroege Vogels-radio - nog op bed - een geweldig mooi weidevogelkoor, wel 10 minuten lang. Prachtig! Ik genoot er van...Mijn gedachten gingen terug naar heel vroeger....

Ik woonde op een boerderij met veel koeien jong en oud. En nog meer dieren: paarden, schapen, kippen, hond en katten. Ieder had een aantal taken. Melken kon ik nog niet, maar wieden, harken enzo. Ook pinken tellen in het Bokkenland - een weiland naast de burens.



Als er geen 17 pinken liepen moest je aan de slootkant lopen om te kijken of er hulp moest komen. Zorginhoud ik op zondagmorgen op stap. (Vroege Vogels?). Nou zeg, wat een herrie - al die vogels boven het weiland! Ik hoorde wel de kievit en tureluur. Die andere vogels kende ik niet. De grutto, wulp en veldleeuwerik zal er ook bij zijn geweest.

Veel later noem ik het een traktatie en zou ik er graag een poosje bij willen zijn. Waar kun je dit in de buurt nog horen?

Jaap Bruijne.

Het eerste ontdekte virus was een plantenvirus

Sinds de uitbraak van het Coronavirus, lijkt iedereen op eens alles te weten van virussen. Zo weet iedereen nu dat virussen worden verspreid via druppeltjes in de lucht. En iedereen weet nu dat er een eiwitmantel om het virus zit met spikes. Dieren, en dus ook mensen, kunnen ziek worden van virussen. Maar dieren kunnen ook antistoffen opbouwen...

Dat er überhaupt virussen bestaan, is nog helemaal niet zo lang bekend. Nog minder bekend is dat virussen voor het eerst bij planten zijn ontdekt. De Nederlander Martinus Beijerinck speelde een belangrijk rol bij die ontdekking in 1898.

De ontdekking van virussen

De ontdekking van virussen begon in Wageningen. In 1879 werd Adolf Mayer - een Duitser die vanaf 1876 als leraar Landbouwscheikunde was benoemd aan de Rijkslandbouwschool in Wageningen - gevraagd om naar een bijeenkomst in Rhenen te komen van het Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde. Op die bijeenkomst werd hem de vraag gesteld of hij wist wat de oorzaak was van het bont in de tabaksplanten die veel verbouwd werden in de omgeving van Amerongen. Veel van die tabaksplanten werden om onverklaarbare reden ziek. De bladeren kregen mozaïekachtige vlekken en stierven af. De tabakstelers dachten aan verschillende oorzaken: slechte weersomstandigheden, verkeerde bemesting of een verkeerde behandeling. Er was zelfs een knecht die de schuld kreeg omdat veel tabaksplanten die hij plantte, ziek werden. Weer anderen geloofden in hekserij of voorbestemming.

Adolf Mayer, die als professor ook de leiding had over een Landbouwproefstation in Wageningen, boog zich over het probleem. Hij probeerde een ziekteverwekker te isoleren, legde plantensappen onder de microscoop maar vond niets. Een schimmel sloot hij daarom uit. Als hij het plantensap filtreerde, bleek het sap nog steeds gezonde planten ziek te kunnen maken. Mayer concludeerde in 1886 dat de oorzaak een kleine oplosbare enzymachtige smetstof was, maar kon niet precies de vinger leggen op de echte oorzaak.

Levende vloeibare smetstof

Martinus Beijerinck, die een sterke interesse had voor botanie en sinds 1885 in Delft als onderzoeker werkt bij de Koninklijke Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek, was erg geïnteresseerd in het probleem. Hij ging verder met onderzoek. Hij ontdekte dat de smet-

stof zelfs een porseleinen filter passeerde, een filter dat bacteriën tegenhoudt. Hij concludeerde daarom in 1898 dat de oorzaak geen bacterie was, maar een levende vloeibare smetstof, in Latijn 'contagium vivum fluidum'. Hij noemde het 'filtreerbare virus'. Tegelijkertijd was er in Rusland ook onderzoeker: Dimitri Ivanovsky die tot dezelfde conclusie kwam. Hij publiceerde zijn bevindingen in 1892. Maar Ivanovsky en ook Mayer kwamen later terug op hun ideeën en geloofden dat het toch een kleine bacterie moest zijn. Beijerinck hield vast aan zijn ideeën van een smetstof, maar ging niet verder met het onderzoek.

Het werk van deze mannen was wel het begin van de virologie als wetenschap. Later werd duidelijk dat een virus bestaat uit een RNA-molecuul die omgeving is door een eiwitmantel. Virussen worden tot het leven gerekend omdat ze zich met hulp van levende cellen kunnen laten vermenigvuldigen. Maar virussen leven niet echt. Ze ademen niet, ze eten niet. Eigenlijk zijn virussen niet meer dan een complex van ingewikkelde moleculen.

Elektronenmicroscop

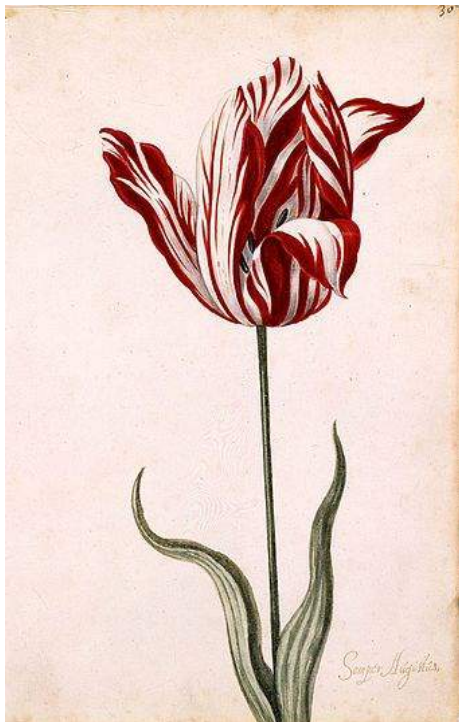
Anders dan levende organismen hebben ze geen Latijnse wetenschappelijke naam, maar een officiële Engelse naam. Het virus dat de mozaïekziekte in tabak veroorzaakte, werd het tabaksmozaïekvirus genoemd, in het Engels Tobacco Mosaic Virus of kortweg TMV. Pas in 1935, werd het virus voor het eerst zichtbaar met hulp van de elektronenmicroscop. TMV bleek een staafvormig molecuul.

Vanaf het begin van de 20e eeuw, toen de virologie zich als wetenschap ontwikkelde, werd meer bekend over virusziekten. Bij mensen zijn dat bijvoorbeeld pokken, mazelen, rode hond, herpes, AIDS, coronavirussen... En ook bij planten werden meer virussen ontdekt.

Iedereen weet nu ongeveer hoe virussen bij dieren en mensen zich verspreiden: via speeksel, hoestdruppeltjes, aerosolen of besmet bloed. Daarnaast kunnen zoogdieren immuniteit ontwikkelen. Witte bloedcellen kunnen virussen herkennen en speciale witte bloedcellen kunnen antistoffen maken die het virus vervolgens onschadelijk maken.



Tabaksblad besmet met tabaksmozaïekvirus, foto 1898, Bron TU Delft



Semper Augustus, de duurste tulp uit de 17e eeuw (via Wikimedia)

Maar planten hoesten niet en hebben geen bloed. Ze kunnen ook niet verkouden worden of longontsteking krijgen. Bij planten werkt het dus wat anders.

Rembrandttulpen

Planten die ziek worden door virussen, blijken vooral groeiafwijkingen te vertonen. Planten krijgen bonte bladeren. Dat gebeurt bij het tabaksmozaïekvirus, maar er zijn veel meer mozaïekvirussen. Van de kamerplant Abutilon is een bontbladige vorm bekend. De plant krijgt die bonte bladeren door het Abutilon mozaïekvirus. En misschien wat bekender zijn de bontbloemige tulpen die aangetast zijn door het tulpenmozaïekvirus. De 'Rembrandttulpen' die in de 17e eeuw voor enorme sommen geld verhandeld werden – de tulpenmanie – krijgen hun bijzonder patroon door dit virus.

Andere verschijnselen zijn dwerggroei of misvorming. Zo zie je bij zwarte bes soms bladeren die de vorm hebben van brandnetelblad. Dit wordt veroorzaakt door het brandnetelbladvirus. De struiken worden vaak onvruchtbaar. En in tarwe of gerstevelden zie je soms in het gewas gele plekken waar de planten wat kleiner blijven. Oorzaak is het gerstevergelingsvirus (Barley Yellow Dwarf Virus).

Virussen komen in bijna alle planten voor. Voor verspreiding zijn de virussen afhankelijk van stekende en zuigende insecten – bladluizen bijvoorbeeld – of aaltjes in de bodem die het virus overbrengen. Sommige virussen worden ook door de mens verspreid, via met plantensap besmet gereedschap bijvoorbeeld.

Als een plant besmet is met een virus, komt die er nooit meer vanaf. Maar het zaad is in een aantal gevallen wel virusvrij. Dat levert voor plantenkwekers mogelijkheden als ze virusvrije planten willen opkweken. Een alternatief is een plant op te kweken via weefselkweek. De jongste cellen in een groeitop van een plant zijn nog virusvrij.

Meer lezen

- Adolf Mayer (1843-1942) en zijn betekenis voor de Virologie als wetenschap, Gewasbescherming mei 2007 <https://edepot.wur.nl/37519>
- De man die het virus bedacht, Martinus Willem Beijerinck, Historisch Nieuwsblad 24 maar 2020 <https://www.historischnieuwsblad.nl/de-man-die-het-virus-bedacht/>

Meer lezen

- Adolf Mayer (1843-1942) en zijn betekenis voor de Virologie als wetenschap, Gewasbescherming mei 2007 <https://edepot.wur.nl/37519>
- De man die het virus bedacht, Martinus Willem Beijerinck, Historisch Nieuwsblad 24 maar 2020 <https://www.historischnieuwsblad.nl/de-man-die-het-virus-bedacht/>

Jan Nijman

De Prunus

Op de middelbare school deden we tijdens de Nederlandse les deden redelijk veel aan gedichten. En één van die gedichten sprak me toen erg aan. Dit gedicht ging over de Prunus. Het was een gedicht van Garnt Stuiveling. Het eerste couplet zal ik hierbij weergeven:

De Prunus.

Onverwacht en plotseling

Stond de prunus deze morgen

Weer met tak en stam verborgen

In een wolk van bloeseming

Die zo blank, zo smetloos zuiver

Straalde en met de wind bewoog

Dat door mij een stille huiver

Van verraste vreugde vloog.

Elk jaar als de prunus in onze tuin in bloei komt schiet dat gedicht me weer te binnen. Zoals het gedicht aangeeft komt de prunus altijd heel plotseling. Zo staat de boom in de knop en ben je enige tijd in afwachting. Wanneer zal hij gaan bloeien? En dan zonder dat je er erg in hebt staat de hele boom in volle bloei.



Voor mij is de bloei van de prunus echt een moment van vreugde. De goede tijden komen er weer aan. De tijd van veel bloesem en ontluikend groen. Er is veel te beleven in de natuur en ook in onze tuin. Zowel in de planten als de dierenwereld. De vogels zijn aan het nestelen en de bijtjes zoemen rond allerlei plantjes. Echt een tijd om volop te genieten.

Ietje Drijfholt

Uitzwermende honingbijen

Honingbijen kunnen in Nederland niet overwinteren buiten door imkers beschikbaar gestelde onderkomens, een enkele uitzondering daargelaten. Soms is een zwerm een in spouwmuur of ander opening gevlogen en heeft daar een nest gemaakt. Maar meestal loopt dat slecht af door voedselgebrek.

Verreweg de meeste imkers proberen met enkele aangeleerde ingrepen te voorkomen dat bijen hun natuurlijke zwermgedrag kunnen uitleven. Immers zwerm weg, dan geen of veel kleinere honingoogst.

Toch gaat het niet altijd zo als je verwacht. Dat bijen toch hun oeroude vaardigheden niet zijn kwijtgeraakt, dat heb ik enkele jaren geleden nog ondervonden. Er is mij toen een zwerm ontkomen doordat ik waarschijnlijk een bepaalde zwermverhinderende handeling te laat heb uitgevoerd.

Je gaat dan in de omgeving rondkijken of de zwerm misschien nog ergens aan een boomtak hangt of een nestkastje of holle boom is ingevlogen. Niets gevonden. Tot na enige tijd mij opviel dat er wel erg veel bijen rondvlogen in een boswal. Weer gezocht en toen vond ik een bijenvolk, dat onder aan een tak een nest had gebouwd. Ze hadden al vijf grote raten gebouwd, waarin het nodige broed en ook al enige honing.

Wat doe je dan? Weghalen wordt wegbreken. Uit zichzelf gaat zo'n volk niet een kast in. Maar besloten het op zijn beloop te laten en te kijken hoe het afliep. Nou, dat was wel interessant, maar niet best voor de bijen. Zo tegen november, december was het voer kennelijk op en dan is het gebeurd.

Jan Mansier



De Koekoek

Het is een zonnige zondag in de zesde week van de Corona tijd. We zitten op een bankje bij het Koelevaartsveen. Omringd door de uitbundigheid van het frisse lentegroen, leven we ons aan het uitzicht. Hier lijken alle vrijheidsbeperkingen ver weg, een boze droom.

Ineens vanuit het groepje jonge berkenboompjes de roep van een koekoek. Is het echt waar, is hij er al, kan dat? Het is een aarzelende, wat schorre, een beetje false roep. Het is alsof hij het interval nog wat moet oefenen. Maar het herhalende ritme klopt. Met enkele pogingen stelt hij de toonhoogte van de hogere noot een fractie bij. Totdat daar de heldere kleine terts is.

De koekoek is terug. Een heel verhaal schuilt in deze eenvoudige zin. Ontroerd zijn we. Deze dappere, slimme vogel heeft de weg terug gevonden naar het Dwingelderveld. Wat een reis. Zou het hem opgevallen zijn dat er nauwelijks vliegverkeer is?

Voor dat we zendertjes konden plaatsen onder vogelwieken, geloofde men dat de koekoek in de winterperiode in een sperwer zou veranderen.

Inmiddels weten we dat bijna alle koekoeken overwinte-

ren in Centraal Afrika. Maar ook anno 2020 zijn er nog raadsels genoeg. Vogelonderzoek laat zien dat de koekoeken uit verschillende landen ook echt duidelijk andere trekroutes hebben. De vogels uit Engeland trekken groten deels vanuit West-Afrika via Spanje en Frankrijk. De vogels uit Duitsland en Nederland via Libië en Italië. Begin februari starten ze met hun zware tocht. Eerst over de immense woestijn, later midden over de middellandse zee.

De koekoek is bijzonder trouw in het volgen van zijn trekroute. Vogelkenner Raymond Klaassen legt dat uit:

“Doordat deze vogels worden opgevoed door pleegouders kunnen ze niets leren van hun biologische ouders. Alles wat ze doen, van de trek tot de zang, moet in hun genen gebakken zitten. Ze zijn daarmee een stuk minder flexibel in hun gedrag dan veel andere soorten. Het grote voordeel van dat parasitaire gedrag is natuurlijk dat je nauwelijks energie hoeft te steken in de voortplanting. Maar het nadeel zou wel eens kunnen zijn dat je bij veranderende omstandigheden, zoals een veranderend klimaat, een stuk minder flexibel bent in je mogelijkheden. Dan moet de oplossing voor al je problemen ook al in je genen zitten.”

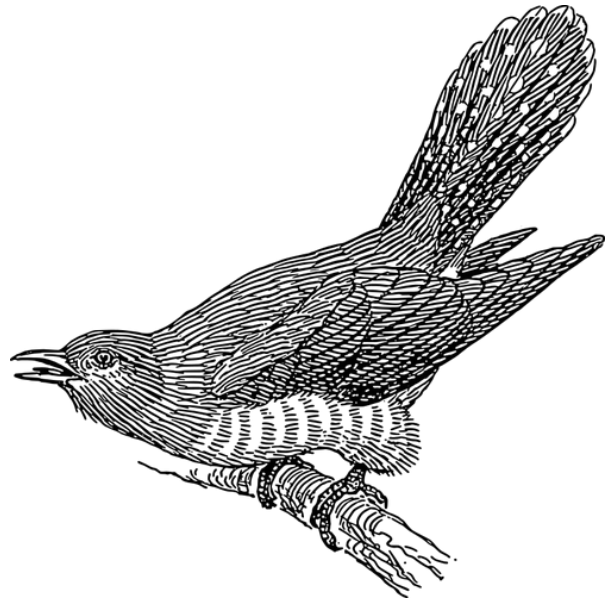
Bron: Sovon-nieuws, 2014.

Ook wat betreft de datum van terugkomst is de koekoek een consequente vogel. Omdat hij het grootste deel van het jaar in Afrika verblijft, krijgt hij weinig mee van de temperatuur in Europa. Hij houdt vast aan de datum die altijd gewerkt heeft.

Hoe zal dat in de toekomst gaan? Komt de koekoek dan op een moment dat de rupsenpiek in het Dwingelderveld al voorbij is? Andere zangvogels, die in de winter binnen Europa blijven, reageren wel op de veranderende temperaturen. Moeder Koekoek moet zorgen dat ze op tijd is om het ei in het nest van de andere zangvogel te kunnen leggen, zonder dat de pleegouders dit merken. Is ze te laat en zijn de kleine zangvogels al lang met nestelen begonnen, dan is haar kans verkeken. De koekoek kan ook niet zomaar wisselen van gastheer, want ze is heel 'waardvogel' gebonden. Vanuit haar afstamming specialiseert een koekoek vrouwtje zich op één zangvogelsoort. Ze past kleur en tekening van het ei er zelfs op aan.

Maar alle veranderingen trotserend is het dit jaar weer gelukt: de koekoek is terug.

Barbara Mahler



Bloemenweelde

Wie een huis met een tuin(tje) heeft en gezegend is met groene vingers, hoeft voor mooie natuurbelevingen niet meer te doen dan deur of raam open te zetten. Wij horen – net als jullie waarschijnlijk – tot deze groep.

We wonen al ruim 30 jaar op dezelfde plek en hebben rondom ons huis een waar paradijsje gecreëerd. De niet-groene-vinger-mensen vinden onze tuin misschien een rommeltje, maar wij kunnen daar doorheen kijken. In ons 'lelijke' grasveld is meestal meer dan gras mos te vinden en staat vol met madeliefjes. Maar wij weten wat er onder verscholen is: een zee aan bloembollen die in het voorjaar het mos aan het zicht onttrekt.

Het begint al vroeg in januari met de sneeuwkllokjes. Daarna volgen de krokussen die worden opgevolgd door de narcissen. De *grande finale* vindt plaats in april met een zee aan kievitsbloempjes.

Ooit begonnen we met het kopen van een netje met een paar beschimmelde knolletjes voor € 12,50. "Wel duur, maar ach een bosje bloemen van die prijs gooi je na een week zonder nadenken weg. Laten we het maar proberen". En sindsdien genieten we elk jaar van deze bloemenweelde.



Dat het stuk gras pas na half juni met de handzeis gemaaid kan worden en dus een behoorlijk onverzorgd uiterlijk krijgt, nemen we daarvoor graag op de koop toe. Al die bloembollen hebben immers hun blad nodig om volgend voorjaar weer te kunnen bloeien. Ondertussen heeft de *Fritillaria meleagris* zich flink uitgezaaid tot wel meer dan 100 bloemen. Elk voorjaar weer genieten....

Nel van der Laan

Een oude tak van de Ruiner Aa

Momenteel ben ik bezig met voorouderonderzoek in de regio Gijsselte tot en met Ansen. Daarbij denk je niet in de eerste plaats aan natuurbeleving, maar op landschapelijk gebied komen er leuke dingen uit voort.

Door aktes van nalatenschap te koppelen aan kadasteronderzoek weet ik nu welke landbouwgronden in het bezit waren in meerdere familiegeneraties. Die eigendommen heb ik ingekleurd op kadastrakaarten. Ook in het gedeelte op de Anser esch waar Natuurmonumenten momenteel akkers beheert in oude stijl lagen vroeger landbouwstroken van voorouders van mij, rond 1900.

Ten zuiden van Ruinen was ik op zoek naar (voormalige) landbouwstroken op de Zuides. Ik heb niet alleen die plek gevonden, maar ook een oude tak van de Ruiner Aa.

Ik vind het leuk om die oude tak te traceren op oude historische kaarten. In de weg van Ruinen richting Echten waren rond 1900 twee bruggen over die twee takken van de Ruiner



Overblijfselen van een oude tak van de Ruiner Aa aan de zuidkant van Ruinen

Aa. Het is ook interessant om meer inzicht te krijgen in de versnipperde gronden van voor de ruilverkaveling. Iedere strook had zijn eigen (gunstige) eigenschappen voor specifiek landbouwgebruik. De goeie oude tijd, met veel bloemen, insecten en weidevogels...

Wilma Thalen

Boerveense plassen

Een natuurbeleving, april 2020

Mijn veelvuldige fietstocht over de Kerkweg tussen de Boerveense Plassen, de grote zilverreiger, ik hoor en zie met name meeuwen en ganzen. Een kievit die op een eiland tussen de meeuwen wil landen wordt onmiddellijk verjaagd. Het is buiten de vogelgeluiden om doodstil, het is lente.

Het is hier prachtig en elk jaargetij heeft zijn eigen charme. Enkele dagen en nachten goed vriezen en je kunt hier schaatsen, een beleving op zich en dat zo dicht bij huis.

Over deze weg werden de doden gereden naar hun laatste rustplaats, ook wel 'dodenweg' genoemd. De tijd staat niet stil, ontwikkelingen overall, op de achtergrond de rook van de vuilverbrander, zo leidt de beleving van dit pracht beeld je tevens naar de werkelijkheid van wat ooit hier plaats vond en wat nu gebeurt.

Afscheid van mensen, afscheid van enkel natuur, een trein passeert, het is een beeld wat past bij de tijd waarin we nu leven maar het staat nooit stil, hoog water, laag water.

Klinkers, mede hierdoor wordt het beeld bepaald en zo nu en dan een eenzame fietser met de 'gepaste' afstand.

Erna Hulshof



Bouwactiviteiten van de rode bosmier

In het vroege voorjaar als de zon weer kracht krijgt zie je dat in de nesten van de rode bosmier het leven weer op gang komt. Na de winterrust komen de mieren weer in grote aantallen bovengronds.

Tijd om weer aan de slag te gaan met bouwactiviteiten. En bouwen, dat kunnen ze als de beste. Je staat er steeds weer van te kijken wat zo'n mier kan torsen. Veel meer dan zijn eigen lichaamsgewicht.

En dan de vakbekwaamheid die nodig is voor het bouwen van het nest. Nooit naar school geweest, geen tekeningen, geen computerberekening, geen YouTube-filmpje om als voorbeeld te dienen !

In Nederland maken ze al beste bulten, maar in het buitenland wordt dat nog overtroffen. Bijgaande foto is gemaakt in het Beierse Woud. Het nest was ongeveer een meter hoog! En wat zit er aan gangen nog ondergronds?



Jan Mansier

Lheebroekerzand

Op een paar kilometer afstand van ons huis is een kleine parkeerplaats bij een ingang van het Lheebroekerzand. Sinds we zes jaar geleden in Drenthe zijn komen wonen is dat ons vaste startpunt voor een wandeling. Er staat zelden een andere auto en we komen nauwelijks mensen tegen.

Sinds de coronamaatregelen van kracht zijn en we thuis werken en zo min mogelijk moeten reizen, heb ik van de wandelingen op het Lheebroekerzand een vaste routine gemaakt. Ik heb kleine en grote, gewone en avontuurlijke rondjes. Met verrekijker of met thermosfles. Met wanten aan of zonder jas. Soms tussen de klusjes door, een enkele keer tegen de avond, maar bij voorkeur in de vroege ochtend als alles nog fris is en de reeën zich makkelijk laten zien.



In de twee maanden dat we in 'lock down' zijn, heb ik de lente ten volle mee gemaakt. Eerst nog kale bomen en het begin van de fluitende vogels. De vink nog zonder vinkeslag. Met de smartphone en de app 'plantnet' geprobeerd of ik kale bomen ook al kon herkennen. Daarna het eerste groen en de knoppen: bij welke bloem of blad hoort die knop?

Juist omdat ik zo vaak dezelfde route loop zie ik meer: ik merk veranderingen op, herken planten en oefen hun namen.

Het is als mediteren: soms ben ik vooral aan het wandelen; alle aandacht bij benen en adem, soms ben ik vooral aan het kijken en luisteren, soms zie ik het landschap. Soms ben ik ver weg: in mijn hoofd, bij corona, bij de kleinkinderen die ik mis, bij mijn werk dat ik nu alleen maar digitaal doe.

De lammetjes zijn al bijna schaap, de koekoek zingt volop en het bos heeft nu alle kleuren groen.

En dat betekent een beetje heimwee naar het begin: toen alles nog zo pril was, maar ook het vooruitzicht van de zomer. Met misschien een einde aan dit coronatijdperk.

Dat is het troostende van de natuur: altijd in beweging, altijd in verandering; nooit hetzelfde, maar altijd fijn. Dat maakt voor mij elke wandeling bijzonder.

Margriet Groothuis

Oranjetipjes

Het coronavirus is natuur, daar ga ik van uit. We worden met de neus op de feiten gedrukt. "Wanneer bomen omgaan en dieren worden geslacht, vliegen de ziektekiemen in het rond als het stof van een afgebroken pakhuis." - David Quammen. "We verstoren ecosystemen en we schudden virussen los van hun natuurlijke gastheren. En wat krijg je dan: ze hebben een nieuwe gastheer nodig. En vaak zijn wij dat."

Er zijn mensen, die door wat dan ook, maar het virus is aanleiding, hebben besloten om kluizenaar te worden. Ze sluiten zichzelf op in hun eigen huis. Dat nu al weken lang!

Als natuurliefhebber voel ik mij bevoorrecht. Je stapt de deur uit en er is van alles te beleven. Beginnend op het eigen erf. In april kwamen eerst de citroenvlinders te voorschijn en kort daarop de oranjetipjes. Eerst de mannetjes en daarna ook vrouwtjes. Daar wordt ik blij van, beleefde het als tegengif tegen de corona. Ik associeer pinksterbloemen met oranjetipjes. En gelukkig krijgen de pinksterbloemen langzamerhand bij ons voet aan de grond. Maar leerde dit jaar dat oranjetipjes niet zo kieskeurig zijn. Ze zijn ook tevreden met look- zonder-look of judaspenning. Het lukte dit jaar om een paar foto's te maken.

Albert Raven



Pinksterbloem, vanwege 'de pinken gaan in de wei'



Het oranje stipje is ei van oranjetipje op look- zonder-look



Oranjetipje, mannetje

De vogel ‘tui’ op het Zuidereiland

Van 2014 tot 2015 heeft onze zoon Auke een jaar gewerkt op een melkveebedrijf op het Zuidereiland van Nieuw Zeeland. We zijn bij hem op bezoek geweest. Auke heeft daar veel geleerd over het weiden van melkvee. Grote koppels koeien weiden jaarrond buiten. Naast de overweldigende natuur was overal goed te zien dat de agrarische sector nog een sector van betekenis is.

We hebben een rondreis gemaakt. We hadden al veel verhalen gehoord over de prachtige natuur en dan met name het Zuidereiland. De verscheidenheid, ruigte en weidsheid van het land hebben indruk op mij gemaakt. We hebben veel bijzondere dieren gezien. We zagen een ouderpaar van de geelgloppinguïn die hun jong aan het voeren was. Later las ik dat het een heel zeldzaam dier was. Een grote groep pelsrobben met hun huilende jongen zomaar vlak langs de kant van de weg. We maakten een boottocht op de oceaan langs scholen dolfijnen die uit het water sprongen. We zagen de potvis met kenmerkende waterfontein en de gigantische staart weer de diepte van de oceaan ingaan.

Fascinerend was het om te zien dat planten en dieren zich anders ontwikkeld hadden. Varens die zo groot waren als bomen, vogels die er anders uitzagen. De meeste indruk op mij maakte de “tui”. Een prachtige vogel om te zien met een opvallende witte bef. De vogel zingt prachtig. Ik lees later dat de nectar van de plant op de foto de meest favoriete is van de tui.

Ria Duiven



Achter ‘t Zaand



Tijdens deze Corona tijd kom ik nogal eens op hele mooie plaatsen in de omgeving. Je kunt het je misschien niet meer voorstellen, maar voor die hele warme, droge weken kwam er regen, veel regen.

Dus droge heide en droog mos, dat knarste onder je voeten. Zo droog dat je voor brand moest vrezen. Maar daarvoor regende het veel en allerlei vennen kwamen weer op peil. In ieder lagergelegen stukje was het nattig na al die regendagen.

Eind maart zag ik bijgaande schitterende plas, aan de noordkant van de Dwingelose heide aan de weg Achter 't Zaand, ten oosten van de schaapskooi. Een heringericht gebied waar een familiepad toegang biedt voor iedereen. Verder kun je fietsen over het nieuwe fietspad richting Kraloo.

Heerlijke vergezichten over de heide met in het noorden de bossen.

Nelleke Jintes

Resultaten lezersenquête

In mei hield de redactie van De Adder een e-mail enquête onder de IVN Westerveld leden. De reden is om aan het bestuur een voorstel te doen hoe we in toekomst onze communicatie gaan vormgeven.

Als je De Adder leest, wat is je algemene oordeel?

Beantwoord: 37 Overgeslagen: 5



	1	2	3	4	5	TOTAAL	GEWOGEN GEMIDDELDE
	5,41% 2	8,11% 3	16,22% 6	48,65% 18	21,62% 8	37	3,73

De enquête is door 42 personen ingevuld en geeft een duidelijk beeld van de waardering en waar we in toekomst rekening mee kunnen houden. Het algemene oordeel over De Adder is zeer positief. Bijna iedereen leest het magazine en men vindt de informatie betrouwbaar, goed te lezen en de inhoud interessant.

Waar de redactie naar wil kijken is onderwerpkeuze, vormgeving en fotografie. Die worden gewaardeerd met een 7, een nette score maar wel de laagste van de gegeven waardering. De Adder wordt niet veel uitgedeeld of verspreid, mensen lezen hem vooral zelf of met een huisgenoot.

Een aantal leden wil meehelpen in de vorm van redactiewerk, aanleveren van beeldma-

teriaal of klusjes. De redactie is daar blij mee en komt binnenkort met een gerichte uitvraag voor deze mensen.

De leden geven aan dat mailtjes van het bestuur en de ei-

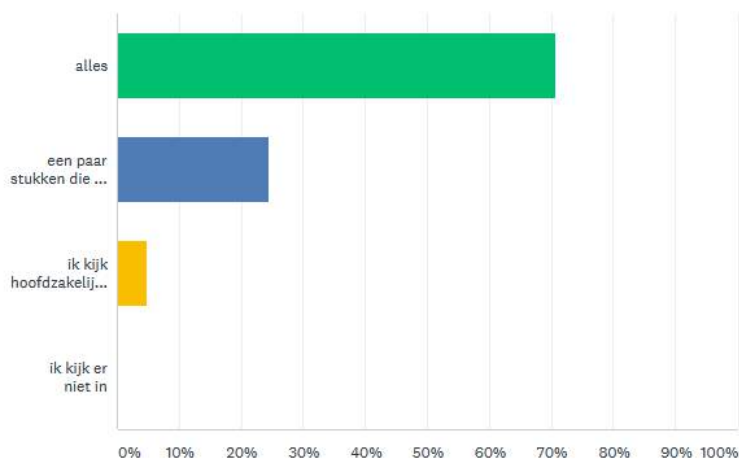
taal 4 tot 6 x per jaar vinden de meeste mensen wel voldoende. Verrassend was dat meer dan 70% van de mensen wel wat ziet in een digitale Adder. Dit is iets waar we over willen gaan nadenken. De meeste mensen die kiezen voor een papieren Adder willen daar wel een bijdrage van maximaal €5,- voor doen. We kregen de tip om te werken met een thema. Daar gaan we over nadenken...

De Adder gaat wat de redactie betreft zeker niet verdwijnen. We concluderen dat onze leden het blad hoog waarderen en vooral willen lezen over natuur in Westerveld, over interessante natuurmensen of bijzondere verhalen uit de omgeving. Het zou kunnen dat de vorm van De Adder gaat veranderen en het aantal mensen dat een bijdrage aan totstandkoming van het blad levert groter wordt.

gen werkgroep het meest belangrijk voor hen zijn, daarna komt het landelijke IVN blad en De Adder. Als het gaat om onderwerpen springen achtergrond verhalen en natuurvondsten uit Westerveld eruit. Men wil niet te vaak 'iets' (mail, blad of brief) ontvangen. In to-

Als je de Adder ontvangt, wat lees je dan?

Beantwoord: 41 Overgeslagen: 1



Ik ben een fietser. En de intelligente lockdown weerhield me niet om ook dit jaar op de fiets kilometers te maken door bos en hei. Maar verandering van spijs doet smullen. En dat geldt voor fietsen ook. Het is heerlijk af en toe ergens anders te fietsen. Op tweede pinksterdag besloten we daarom eens elders een fietstocht te maken. Het werd de Noord-Veluwe.

We vertrokken vanuit Heerde, fietsten richting Vierhouten. Heerde ligt aan de rand van de Veluwe net naast de IJsselvallei. Al in de steentijd en ijzertijd moet dit gebied een aantrekkelijke woonomgeving zijn geweest. Als je langs de heide fietst, zie je soms grafheuvels. Toch heb je niet het thuisgevoel, het gevoel dat je kent van bos en heide in onze omgeving. De Veluwe is anders.

De opgestuwde heuvels zijn echt veel hoger. Je moet meer klimmen. Ook de bomen zijn hoger. Ze worden niet in hun groei belemmerd door keileem in de ondergrond. En wat opvalt is dat het merendeel van de bermen langs de fietspaden zijn omgewoeld: het werk van de wilde zwijnen.

Na zo'n dertig kilometer stopten we even bij de Tongerense heide. Hoewel dit gebied duidelijk hoger ligt dan het naastgelegen Wisselse veen, is het een gebied met een afwisselende vegetatie: dopheide, jeneverbessen, zelfs klokjesgentiaan zou er groeien. Het gebied is dus nat. In vroeger tijden was deze heide onderdeel van de marke van Tongeren. De boeren lieten er hun vee grazen en er werden heideplaggen gestoken voor de stal, zo lezen we op een informatiebord.

Het bijzonder van dit gebied is dat het aan de grens ligt van het Veluwemassief en de IJsselvallei. Nadat een naaldbos op die grens is gekapt, zie je ook hoe de hoger gelegen zandgronden abrupt ophouden om te eindigen in het door kwelwater gevoede Wisselse Veen.



We besloten om over het fietspad de afdaling te maken naar dit veengebied dat zo'n vijf meter lager gelegen veen. Geen spectaculaire daling misschien, maar voor ons was het zeker spectaculair: Drie edelherten, waaronder twee bokken, stormden uit het bos en renden de heide op.

Na de afdaling belandden we in een andere wereld. Opeens lag daar een weiland met moeraskartelblad, rietorchissen en stil kabbelend water. We maakten een wandeling door dit gebied, genoten van de rust.

Dat dit gebied al eeuwenlang in cultuur is, werd duidelijk toen ik op de zandweg een platgeslagen munt vond. Het bleek een Overijssels duit uit 1768 te zijn. Nadat er meer dan 200 jaar karrewielen overheen gereden waren, was er niet zo veel meer over van dat duitje.

Jan Nijman



Vogels, vissen

*Zet de radio uit. Je hoort nieuw nieuws. De stilte wacht geduldig af.
Vouw de krant dicht. Hij was oud voordat hij werd gedrukt.
Zoek niet, deel niet, duim niet tot je vierkant ziet.
Zet eindelijk het scherm op zwart.*

*Ik ben net zo bang als jij, net zo bezorgd voor iedereen
die ik niet missen kan. Ik had ook gespaard voor andere dingen:
verre reizen, eerste hulp bij een gebroken hart,
een auto die wat vaker start.*

*Maar: in Wuhan hoor je vogels zingen.
Boven China was de lucht nog nooit zo blauw.
In Venetië zien ze vissen in het helderste water sinds tijden.*

*De kunst van leven was altijd dezelfde: ongevraagd komen,
ongewild gaan, intussen doen wat je het liefste doet,
vrede sluiten met je lot.
Sluit de voordeur. Zet de tuindeur open, voel de zon op je gezicht.
Denk voor je uit wat niemand hardop durft te zeggen:
wij zijn een virus dat een virus heeft gekregen.*

Ingmar Heytze (1970)